

ВІДГУК

офіційного опонента, доцента кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування
Державного біотехнологічного університету, доктора філософії з менеджменту,
доц. Міненко С.І.

на дисертацію Сумари Артема Серійовича «Формування інтелектуального
потенціалу регіону в системі забезпечення інноваційно-цифрової моделі
розвитку», здобувача наукового ступеня доктор філософії зі спеціальності 073
«Менеджмент»

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ НАУКОВИМИ ПРОГРАМАМИ

В умовах переходу до шостого технологічного укладу та формування цифрової економіки визначальним чинником забезпечення конкурентоспроможності регіональних систем стає впровадження інноваційно-цифрової моделі розвитку. Головним елементом та внутрішнім драйвером успішності такої моделі виступає інтелектуальний потенціал регіону, що акумулює кадрові, науково-освітні, цифрові та технологічні ресурси території. Сучасні критичні виклики, зумовлені воєнним станом, руйнуванням промислово-освітньої інфраструктури та руйнуванням традиційних ланцюгів доданої вартості, завдали нищівного удару по кадровому та науковому базису України, особливо її південного регіону. Зазначені деструктивні чинники поглибили міжрегіональні диспропорції в межах Причорноморського макрорегіону, спровокувавши масовий «витік мізків» та релокацію наукоємного бізнесу. Водночас обмеженість відкритих статистичних даних у воєнний період загострює потребу у створенні адаптивного методичного інструментарію оцінювання потенціалу за допомогою системи вхідних індикаторів та вихідних результатів. Безальтернативність повоєнного відновлення на інноваційно-цифрових засадах вимагає імплементації кращих європейських практик розбудови знансєвих екосистем із врахуванням національної специфіки. Зазначене зумовлює необхідність обґрунтування комплексного організаційно-економічного механізму, здатного забезпечити збереження, відтворення та ефективну реалізацію інтелектуального потенціалу Причорноморського регіону. Необхідність розв'язання цих актуальних науково-прикладних завдань і визначила вибір теми дисертаційної роботи, її мету та логіко-структурну спрямованість.

Дисертаційна робота виконана в межах наукових досліджень кафедри менеджменту Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова та відповідає напрямам науково-дослідних тем, спрямованих на розроблення теоретико-методичних засад і практичного інструментарію забезпечення інноваційно-цифрового розвитку, оцінювання інтелектуального

потенціалу регіонів та формування ефективних організаційно-економічних механізмів його використання в умовах сучасних викликів. Результати дослідження логічно продовжують і розвивають зазначені наукові напрями.

ОБГРУНТОВАНІСТЬ І ДОСТОВІРНІСТЬ РЕЗУЛЬТАТІВ

Обґрунтованість і достовірність результатів дисертаційної роботи Сумари А.С. «Формування інтелектуального потенціалу регіону в системі забезпечення інноваційно-цифрової моделі розвитку» забезпечуються цілісністю методологічного підходу, коректним доббором методів, логічною узгодженістю теоретичних положень з емпіричними результатами, а також апробацією напрацювань у науковому середовищі та практичним використанням окремих рекомендацій.

Теоретична надійність висновків ґрунтується на фундаментальних положеннях регіональної економіки, економіки знань, менеджменту, системного аналізу, а також сучасних концепціях інноваційно-цифрового розвитку та розбудови інтелектуального капіталу. Критичне опрацювання праць вітчизняних і зарубіжних науковців дало змогу уточнити сутність і специфіку інтелектуального потенціалу регіону в умовах цифрової трансформації, систематизувати чинники його формування та обґрунтувати структуру організаційно-економічного механізму його збереження й ефективного використання в умовах повоєнного відновлення.

Методична достовірність підтверджується застосуванням комплексу взаємодоповнювальних методів. Теоретичні узагальнення отримано із використанням аналізу й синтезу, індукції та дедукції, формалізації, класифікації, системного й порівняльного аналізу. Емпіричну частину виконано на основі аналізу нормативно-правової бази, статистичних даних Державної служби статистики України, Міністерства освіти і науки України, НОІВТ, а також динаміки розвитку кадрового, наукового та цифрового потенціалу Причорноморського макрорегіону за період 2018–2024 років, що дозволило ідентифікувати ключові міжрегіональні диспропорції та оцінити вплив воєнного стану на втрату інтелектуального капіталу. Репрезентативність та надійність масиву аналітичних даних посилені застосуванням індексного підходу, методів порівняльного, графічного та структурно-динамічного аналізу.

Обґрунтованість результатів моделювання забезпечено розробленням методичного інструментарію оцінювання, формалізацією вхідних індикаторів і вихідних результатів та формуванням адаптивної концептуальної моделі інноваційно-цифрового розвитку. Оцінювання стану та динаміки інтелектуального потенціалу здійснювалося із застосуванням розрахунку інтегрального індексу I_{icm} та його відповідних субіндексів; розроблення практичних рекомендацій проводилося на основі системного підходу, що дало

змогу формалізувати алгоритми реагування регіональної системи на загрози «витоку мізків», оптимізувати інституційне середовище та обґрунтувати напрями повоєнного відновлення Причорноморського регіону.

Додатковим підтвердженням достовірності є апробація результатів на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, обговорення на засіданнях випускової кафедри, а також публікація основних положень у наукових фахових виданнях України та міжнародних періодичних виданнях.

Таким чином, поєднання обґрунтованої теоретичної бази, адекватного методичного інструментарію, репрезентативної емпіричної основи та коректності моделювання забезпечує високий рівень достовірності положень, висновків і рекомендацій дисертаційної роботи.

СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

Дисертаційна робота є логічно вибудованим, завершеним науковим дослідженням, спрямованим на розроблення та вдосконалення теоретико-методичних і прикладних засад оцінювання, збереження та ефективного використання інтелектуального потенціалу регіону в системі забезпечення інноваційно-цифрової моделі розвитку.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальна структура забезпечує послідовний перехід від теоретичного обґрунтування проблематики до аналітичного дослідження та розроблення прикладного інструментарію.

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, розкрито методологічну основу, наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, наведено інформацію про апробацію та публікації.

У першому розділі – «Теоретико-методичні основи формування інтелектуального потенціалу регіону в системі забезпечення інноваційно-цифрової моделі розвитку» – систематизовано наукові підходи до трактування сутності інтелектуального потенціалу регіону в умовах цифрової трансформації економіки. Визначено та поглиблено понятійно-категоріальний апарат дослідження, систематизовано чинники формування інтелектуального капіталу території. Запропоновано та обґрунтовано методичний підхід до оцінювання інтелектуального потенціалу регіону на основі розрахунку інтегрального індексу I_{ict} та відповідної системи субіндексів із розмежуванням на блок вхідних індикаторів та вихідних результатів.

У другому розділі – «Аналіз інтелектуального потенціалу регіону в системі забезпечення інноваційно-цифрової моделі розвитку» – здійснено

комплексне аналітичне дослідження середовища та чинників впровадження інноваційно-цифрової моделі. Проведено діагностику та комплексну оцінку динаміки інтелектуального потенціалу Причорноморського макрорегіону за період 2018–2024 років в умовах воєнного стану та геополітичних трансформацій. Ідентифіковано ключові міжрегіональні диспропорції, оцінено втрати кадрового та науково-освітнього капіталу, а також досліджено функціонування існуючого інституційного середовища в умовах обмеженості статистичної інформації.

У третьому розділі – «Стратегічні засади формування інтелектуального потенціалу регіону в системі забезпечення інноваційно-цифрової моделі розвитку» – розроблено концептуальні засади та обґрунтовано організаційно-економічний механізм формування і використання інтелектуального потенціалу регіону в умовах повоєнного відновлення. Систематизовано та узагальнено провідний європейський досвід стимулювання інноваційно-цифрового розвитку регіонів, визначено напрями його адаптації у вітчизняну практику. Сформовано стратегічні пріоритети та практичні рекомендації щодо нівелювання ризиків «витоку мізків», активізації патентної діяльності та підвищення цифрової стійкості Причорноморського регіону.

У висновках узагальнено основні результати дослідження, сформульовано теоретичні положення та практичні рекомендації, що розвивають методологію та прикладний інструментарій забезпечення інноваційно-цифрового розвитку регіональних економічних систем.

Загалом структура дисертації є внутрішньо узгодженою, забезпечує системність викладу матеріалу та відображає логіку досягнення поставленої мети – від теоретичного обґрунтування до прикладної реалізації запропонованих механізмів, моделей і рекомендацій.

НАУКОВА НОВИЗНА

У дисертаційній роботі викладено теоретико-методичні засади і практичні рекомендації щодо формування інтелектуального потенціалу регіону в системі забезпечення інноваційно-цифрової моделі розвитку. Наукові результати дослідження орієнтовані на розроблення комплексу сучасних економічних механізмів та інноваційно-цифрової моделі формування розвитку інтелектуального потенціалу регіону. Найбільш важливими науковими результатами, що характеризуються новизною, є наступні положення:

удосконалено:

- теоретико-методичний підхід до формування організаційно-економічного механізму управління інтелектуальним потенціалом регіону (розділ 1), який, на відміну від існуючих, трактується як складна багатогранна

система цілеспрямованого регуляторного та інституційного впливу на функціонування мезоекономічних систем, що інтегрує в єдиний контур нормативно-правове, інформаційно-цифрове, методичне та інституційне забезпечення із сучасними цифровими інструментами (аналітичними, фінансовими, організаційними та технологічними). Сутнісною відмінністю механізму є системне врахування специфічного комплексу факторів впливу (воєнно-політичних, геополітичних, макроекономічних, ринкових, регуляторних, фінансово-економічних, організаційно-технологічних та соціально-психічних) і визначення регіонального фінансово-економічного моніторингу як базової платформи для трансформації контуру технологічного захисту всього простору регіону;

- компаративний аналіз та типізацію областей Причорноморського регіону за критерієм резильєнтності їхнього науково-технічного простору в період 2021–2024 рр. (розділ 2, п.2.2.), що дало змогу виокремити регіон з відносно стабільним фінансово-кадровим контуром (Одеська область) та периферійні регіони деструктивного впливу воєнного контуру (Миколаївська та Херсонська області). Удосконалена типізація є аналітичною основою для розробки стратегій диференційованого розвитку.

набули подальшого розвитку:

- концептуалізація архітектури «суспільства знань» на мезоекономічному рівні, в частині визначення параметрів довгострокової конкурентоспроможності регіональних економічних систем (розділ 2). Доведено, що в умовах гібридних викликів Індустрії 4.0/5.0 життєздатність Південного макрорегіону безпосередньо залежить від швидкості конвертації локального інтелектуального потенціалу у наукомісткі продукти з високою часткою доданої вартості.

ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ

Практичне значення результатів дисертаційної роботи полягає у розробленні та апробації комплексного методичного й організаційно-економічного інструментарію оцінювання, збереження та ефективного використання інтелектуального потенціалу регіону в системі забезпечення інноваційно-цифрової моделі розвитку, який може бути безпосередньо впроваджений у діяльність органів регіонального управління, суб'єктів інноваційної інфраструктури та закладів вищої освіти.

Запропоновані в роботі: методичний підхід до оцінювання інтелектуального потенціалу регіону на основі розрахунку інтегрального індексу I_{ictm} із розмежуванням на блок вхідних індикаторів та вихідних результатів; адаптивна модель моніторингу міжрегіональних диспропорцій та

оцінки втрат кадрово-наукового капіталу в умовах воєнного стану; організаційно-економічний механізм формування та реалізації інтелектуального потенціалу в умовах повоєнного відновлення — забезпечують підвищення обґрунтованості регіональних управлінських рішень, своєчасну ідентифікацію викликів «витоку мізків», формування проактивних стратегій інноваційно-цифрового розвитку та зниження рівня втрат науково-освітнього капіталу у коротко- і довгостроковій перспективі.

Практична цінність одержаних результатів полягає також у можливості: інтеграції освітніх, наукових, кадрових та цифрових ресурсів у єдину регіональну інноваційну екосистему; підвищення адаптивності та цифрової стійкості Причорноморського макрорегіону до геополітичних та воєнних трансформацій; оптимізації процесів трансферу технологій та активізації патентно-ліцензійної діяльності; формування стратегічних конкурентних переваг території на основі розвитку людського капіталу, розбудови ІТ-кластерів та імплементації провідних європейських практик.

Розроблені підходи можуть бути використані при формуванні регіональних стратегій розвитку, програм повоєнного відновлення Причорноморського регіону, концепцій цифрової трансформації територіальних громад та розробці заходів із стимулювання інноваційної активності бізнесу. Результати дослідження впроваджені у діяльність органів місцевого самоврядування та регіональних інституцій розвитку (що підтверджено відповідними довідками) і використовуються у навчальному процесі закладу вищої освіти під час викладання дисциплін з регіональної економіки, інноваційного менеджменту, цифровізації бізнесу та публічного управління. Це підтверджує їх прикладну спрямованість, практичну релевантність та можливість масштабування в умовах розбудови знанневої економіки.

ВІДОБРАЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ У ПУБЛІКАЦІЯХ

Основні наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи повною мірою відображені в опублікованих працях здобувача та відповідають змісту й логіці проведеного дослідження.

За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 13 наукових праць загальним обсягом 3,56 авт. арк., з яких особисто автору належить 1,85 авт. арк. Із них: 5 статей у наукових фахових виданнях та 8 — у матеріалах науково-практичних конференцій.

У фахових статтях висвітлено теоретико-методичні засади формування та оцінки інтелектуального потенціалу регіону в системі забезпечення інноваційно-цифрової моделі розвитку, удосконалені методи оцінювання, моніторингу та управління кадрово-науковими ресурсами, а також результати

розробки та впровадження адаптивного організаційно-економічного механізму з використанням інструментарію розрахунку інтегрального індексу (I_{ict}) і субіндексів, сценарного та індексного підходів. Публікації містять обґрунтування концептуальних положень, систематизацію чинників впливу та ключових викликів у цифровому середовищі, а також результати аналізу сучасного стану, динаміки та міжрегіональних диспропорцій розвитку інтелектуального потенціалу Причорноморського макрорегіону.

Матеріали конференцій відображають апробацію ключових положень дисертації, обговорення отриманих результатів у науковому середовищі та уточнення окремих методичних аспектів дослідження.

Опубліковані праці забезпечують повноту розкриття наукової новизни, практичного значення та основних результатів дисертаційної роботи. Кількість і зміст публікацій відповідають встановленим вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії та підтверджують самостійність і системність проведеного дослідження.

ДИСКУСІЙНІ АСПЕКТИ

Попри високий рівень теоретичної обґрунтованості та методичної завершеності дослідження, окремі положення дисертації можуть бути предметом наукової дискусії та подальшого уточнення:

1. Обґрунтовуючи методичні засади оцінювання інтелектуального потенціалу регіону в умовах інноваційно-цифрової моделі розвитку (розділ 1), дисертант пропонує розрахунок інтегрального індексу на основі поєднання різnorodних показників (освітніх, наукових, кадрових та цифрових). У зв'язку з цим виникає дискусійне питання: наскільки обґрунтованою є обрана система вагових коефіцієнтів для окремих субіндексів і як саме автори уникають проблеми мультиколінеарності (взаємозалежності) між показниками цифровізації та інноваційної активності? Відсутність у першому розділі детального математично-статистичного обґрунтування процедури нормування та зважування даних може викликати сумніви щодо об'єктивності отриманих підсумкових оцінок при зіставленні різних регіонів.

2. Аналіз стану та динаміки інтелектуального потенціалу Причорноморського макрорегіону за період 2018–2024 років здебільшого обмежується графічним висвітленням та описом динаміки окремих показників (кількість здобувачів освіти, патентна активність, рівень цифровізації). Водночас у розділі 2 бракує глибокого економетричного інструментарію (наприклад, кореляційно-регресійного аналізу чи факторного моделювання), який би математично довів ступінь і щільність впливу конкретних складників

інтелектуального потенціалу на підсумкові показники валового регіонального продукту (ВРП) та інноваційної активності підприємств.

3. Розроблений методичний підхід до оцінювання інтелектуального потенціалу орієнтований на розрахунок інтегрального індексу I_{icm} на основі стандартних статистичних звітів (розділ 2). Водночас лишається відкритим питання функціонування цього оціночного інструментарію під час форс-мажорних екстремальних впливів воєнного стану (наприклад, масової вимушеної релокації наукоємних підприємств, рефлексійного відтоку кадрів за кордон чи повної втрати фізичної інфраструктури окремих областей Причорномор'я).

4. Запропонований організаційно-економічний механізм формування та використання інтелектуального потенціалу передбачає наявність розвиненої регіональної інноваційної інфраструктури (технопарків, кластерів, наукових центрів) (розділ 3). Проте для депресивних або суттєво постраждалих від бойових дій територіальних громад характерна відсутність базових інституційних передумов та складнощі у залученні приватних інвестицій. Потребує додаткового обґрунтування застосовність цього механізму саме для девастрованих та прифронтових територій, а не лише для відносно стабільних регіональних центрів.

5. При формуванні концептуальних засад забезпечення інноваційно-цифрової моделі розвитку запропоновані принципи та етапи мають переважно якісний, описовий характер (розділ 3). У тексті бракує чіткої формалізованої карти (або матриці) ідентифікації та ранжування ризиків «витоку мізків» за ступенем їхнього впливу і ймовірністю виникнення. Це робить запропоновану концептуальну основу занадто загальною і ускладнює її безпосереднє застосування в практиці регіонального управління.

У цілому, зазначені дискусійні положення і зауваження не знижують наукової новизни дисертаційної роботи, її теоретичного і практичного значення та не впливають на її загальну позитивну оцінку.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Сумари Артема Сергійовича є завершеним, цілісним і концептуально узгодженим науковим дослідженням, у якому розв'язано актуальне науково-прикладне завдання щодо розвитку теоретико-методичних засад і розробки практичного інструментарію оцінювання, збереження та ефективного використання інтелектуального потенціалу регіону в системі забезпечення інноваційно-цифрової моделі розвитку в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення.

У роботі здійснено системне переосмислення сутності інтелектуального потенціалу регіону як базового фундаменту розбудови знаннєвої економіки та цифрових трансформацій, обґрунтовано концептуально-понятійні засади його формування, уточнено систематизацію чинників впливу та ключових викликів у регіональному середовищі, а також розроблено й удосконалено методи їх оцінювання, моніторингу. Запропоновані підходи базуються на поєднанні адаптивного та організаційно-економічного моделювання, інструментарію розрахунку інтегрального індексу (I_{ictm}) та субіндексів, сценарного й міжрегіонального (крос-обласного) аналізу, що забезпечує підвищення ефективності регіональних управлінських рішень і цифрової стійкості Причорноморського макрорегіону. Наукові результати відзначаються новизною, логічною узгодженістю та методологічною цілісністю. Вони розширюють теоретико-прикладні засади регіонального менеджменту шляхом інтеграції освітніх, наукових, кадрових і цифрових чинників у єдину адаптивну систему управління, орієнтовану на забезпечення довгострокової інноваційної конкурентоспроможності та повоєнного відновлення території.

Дисертаційна робота заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», постанови Кабінету Міністрів України №44 від 12.01.2022 року «Порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» зі змінами і доповненнями.

Усе вищевикладене дає змогу дійти висновку про те, що автор дисертаційної роботи, Сумара Артем Сергійович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 «Менеджмент» (галузь знань 07 – Управління та адміністрування).

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ

Доцент кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування
Державного біотехнологічного університету,
доктор філософії з менеджменту, доцент

Софія МІНЕНКО

Підпис Міненко С.
ЗАСВІДЧУЮ
Керівник відділу діловодства ДБТУ
Гончарова Г.М.